

This version has improved graphics. The "original" version can still be found under <http://www.hum.au.dk/engelsk/engsv/papers/vikn15a-orig.pdf>

*Inger Schoonderbeek Hansen og Tina Thode Hougaard (udg.):
15. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog, Århus 2014*

Dansk sætningsstruktur – et generativt vs. et Diderichsen-perspektiv

Sten Vikner
Aarhus Universitet

1. Indledning: Generative træer og Diderichsens felter

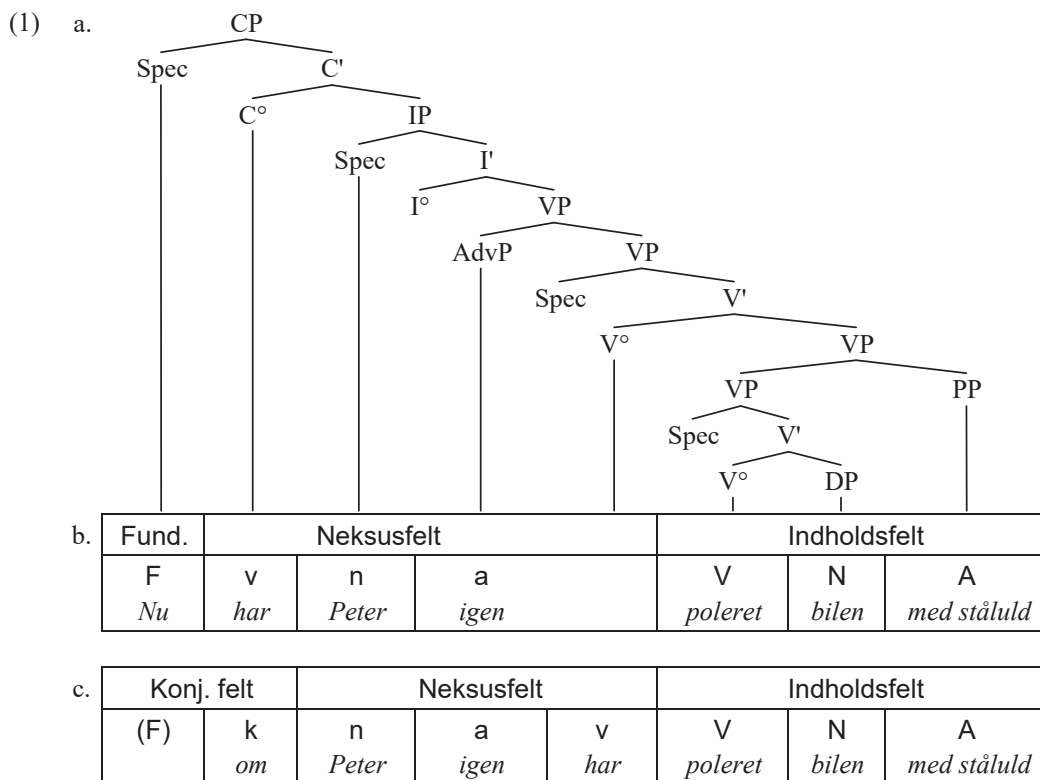
Til analyse af strukturen i danske sætninger foreslår Diderichsen (1946:186) to sætningsskemaer, som senere også er blevet anvendt af mange andre, tildels i modificeret form. Ifølge Diderichsens (1946) hovedsætningsskema består en dansk hovedsætning af tre felter som igen består af tilsammen syv pladser. I en generativ struktur er der langt flere underinddelinger end der er felter og pladser hos Diderichsen (1946), og jeg vil forsøge at vise at dette er en fordel snarere end det modsatte, idet jeg mener der er brug for flere og andre underinddelinger (eller flere og andre felter/pladser) end dem Diderichsens analyse kan tilbyde. En anden forskel er at den generative tilgang bruger den samme struktur til at analysere både hoved- og bisætninger, hvorimod Diderichsen (1946:186) har to forskellige strukturer (sætningsskemaer). Udover disse forskelle vil jeg også diskutere nogle ligheder mellem de to tilgange, nemlig Diderichsens skelnen mellem topologi og syntaks, Diderichsens tre overordnede felter og hvad de svarer til i den generative analyse, og endelig også ideen om at konstituenten kan flytte fra et sted i sætningsstrukturen til et andet.

Ved en gennemgang af den nyere syntaktiske lingvistiske forskning kunne det se ud som om følgende forskel mellem forskellige tilgange til sætningsstruktur må være helt central:

- **træ-analyser**, som fx dem der anvendes bl.a. i den generative lingvistik (fx Chomsky 1986 og mange andre), se (1)a.
- **felt-analyser**, som fx de to *sætningsskemaer* i Diderichsen (1946, 1964) og mange andre, eller som den *topologiske Modell* i Drach (1937) og mange andre, se (1)b,c.

Jeg vil imidlertid foreslå at forskellen mellem træ-analyser og felt-analyser ikke udgør en særlig væsentlig forskel mellem de to tilgange. Der er tværtimod kun tale om en notationsforskel.

Men først en nærmere præsentation af de to tilgange: Én måde at analysere dansk sætningsstruktur er altså den generative **træstruktur** i (1)a. En anden måde er Diderichsens (1946:186) **sætningsskemaer**, som i (1)b for hovedsætninger og i (1)c for bisætninger (se også Bjerre et al. 2008).

Forskellen er (bl.a.) i hvor høj grad de forskellige konstituent¹ i sætningen ses som værende dele af andre konstituent (’æsker inden i andre æsker’) eller som følgende efter andre konstituent (’perler på en snor’). Som man kan se i (1)a-c, er dette ikke et *enten-eller* spørgsmål, idet der i begge tilgange er konstituent der forekommer ved siden af andre konstituent og idet der i begge tilgange er konstituent der forekommer inden i andre konstituent: Selv for Diderichsen (1946) eller for Drach (1937) står nogle konstituent inden i andre konstituent (fx er objektet en del af indholdsfeltet i analysen af dansk og en del af centralfeltet i analysen af tysk); og også for den generative analyse følger nogle konstituent efter andre (fx følger objektet efter hovedverbet i analysen af dansk).

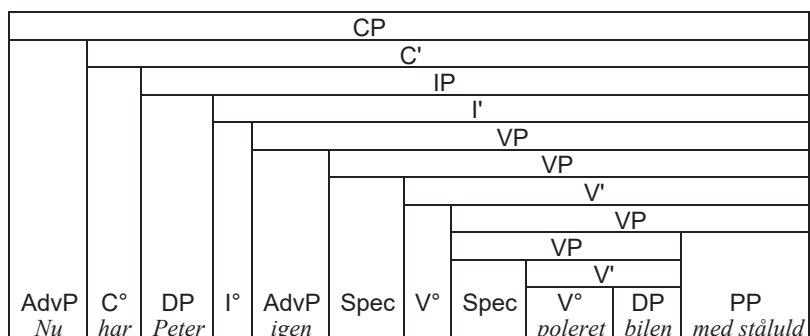
Alligevel er den forskel at de to analyser deler en dansk sætning op i helt forskellige bestanddele (fx IP vs. neksusfelt) en væsentlig forskel, hvorimod valget af hvordan disse to forskellige opdelinger typisk illustreres (træ- vs. feltanalyse), ikke er en væsentlig forskel men blot en notationsforskil. Sidstnævnte illustreres endvidere af at en generativ træstruktur som den i (1)a kan formuleres som en feltstruktur, som vist i (2)a, ligesom en sætningsskemaanalyse som den i (1)b kan formuleres som en træstruktur, som vist i (2)b, uden følger tab af information.

¹ Jeg anvender *konstituent* i ordets generelle betydning ”bestanddel”, dvs. en af de dele som noget består af (jf. Retskrivningsordbogen 2012 og Den Danske Ordbog 2003-05). Denne anvendelse findes ikke kun inden for generativ lingvistik, men også i den funktionelle lingvistik, fx Bache & Davidsen-Nielsen (1997:20), Preisler (1997:19), Givón (2001:110), Hengeveld & Mackenzie (2008:16) og Mathiessen & al. (2010:76).

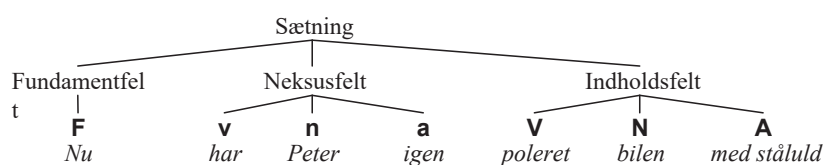
Lars Heltoft (p.c.) anfører at jeg burde skelne mellem på den ene side konstituentene selv og på den anden side de positioner hvor konstituentene står eller kan stå. Det mener jeg faktisk at jeg gør: Også i den generative analyse er der forskel mellem en konstituent og den plads hvor konstituenten står. CP-spec (altså den venstre datter af CP, se fx (1)a) er således en position, helt svarende til fundamentfeltet, og i denne position kan der stå forskellige konstituent, fx en adverbialfrase (Nu har Peter igen poleret bilen med ståluld) eller en præpositionalfrase (Uden tvivl har Peter igen poleret bilen med ståluld) eller en bisætning (Selvom jeg havde frarådet det, har Peter igen poleret bilen med ståluld).

Sten Vikner

(2)
a.

b.

Det at (1)a og (2)a indeholder helt den samme information, og at (1)b og (2)b også indeholder helt den samme information, viser klart at forskellen mellem træanalyse og feltanalyse kun er en notationsforskel og **ikke** en central forskel mellem den generative analyse og Diderichsen (1946).

Helt central er derimod den forskel at der er mange flere konstituentter der er inde i andre konstituentter i den generative analyse end der er i sætningsskemaerne. Dette giver sig udtryk i at både Diderichsen-sætningsskemaerne i (1)b og Diderichsen-træstrukturen i (2)b er langt **fladere** end de tilsvarende generative træstrukturer og feltstrukturer i (1)a og (2)a.

Grunden er bl.a. at den generative analyse ikke tillader mere end **binær forgrening** (*binary branching*), dvs. hver knude i træstrukturen eller hvert felt i feltstrukturen må højst deles op i to knuder/felter på niveauet nedenunder.

En følge af restriktionen til binær forgrening er at der er flere og andre underopdelinger i den generative analyse end der er i Diderichsens analyse, se afsnit 2.2 og 2.3 nedenfor.²

² En anden følge er at der er mere asymmetri i den generative analyse: Det er meget få konstituentter der er på samme niveau, og det er det der fx udnyttes i definitionen af den relation der kaldes **C-kommando**, som er en vigtig bestanddel af mange forskellige generaliseringer angående fx negative polaritetselementer, pronominal koreference og reflektive pronominer. Dette har jeg behandlet i Vikner (2013 og også 1985), og det vil derfor blive udeladt her.

Udover at diskutere disse forskelle vil jeg i denne artikel også komme ind på tre paralleller mellem de to tilgange: Diderichsens tre overordnede felter og hvad de svarer til i den generative analyse i afsnit 3.1, Diderichsens forskel mellem topologi og syntaks i afsnit 3.2, og endelig i afsnit 3.3 også det at konstituenten kan flytte fra et sted i sætningsstrukturen til et andet.

Jeg vil imidlertid begynde med at se på endnu en forskel mellem de to tilgange i afsnit 2.1, nemlig det at der kun er **én** (træ)struktur i den generative analyse, hvorimod der er **to** sætningsskemaer.

2. Tre forskelle mellem de to tilgange

2.1 To sætningsskemaer vs. én generativ struktur

Diderichsen (1946) selv relaterer ikke hovedsætningsskemaet og bisætningsskemaet direkte til hinanden, hvilket man inden for Diderichsen-traditionen har søgt at råde bod på sidenhen.

Det første egentlige forsøg på at etablere hvilke pladser i det ene skema der svarer til hvilke pladser i det andet skema, er Hansen (1977:73), se (7) nedenfor. Den kobling af de to skemaer som jeg (og fx Heltoft (1986:108) og Hansen & Heltoft 2011:328-330) foretrækker, kommer oprindeligt fra Platzack (1985:71, fn 5), se (9) nedenfor.

De forskellige forsøg på at koble de to sætningsskemaer direkte til hinanden kan deles op i tre grupper, hvis man deler dem op efter hvorledes de behandler forskellene mellem neksusfeltet i hovedsætningsskemaet og det i bisætningsskemaet. (De pladser/felter i hovedsætningerne i (3)-(9) der afviger fra bisætningerne, er farvet grå.)

- I den første gruppe er alle pladser i neksusfeltet i hovedsætningen forskellige fra bisætningen:

(3) Allan et al. (1995:498)

k	n	a		v	V	N	A	bisætning
k	F	v	n	a	V	N	A	hovedsætning

Her svarer **v** i hovedsætningen til **a** i bisætningen, og **a** i hovedsætningen svarer til **v** i bisætningen. Udover at **v** og **a** bytter plads, svarer subjektspositionen **n** i hovedsætningen til fundamentfeltet i bisætningen.

- (4) Lundskaar-Nielsen et al. (2010:584)
k		n	a	v	V	N	A
k	F	v	n	a	V	N	A
- bisætning
hovedsætning

(Lundskaar-Nielsen et al. 2010 er den reviderede udgave af Allan et al. 1995). Her er der en total ombytning af de tre pladser i nexussfeltet,: **v-n-a** i hovedsætningen bliver til **n-a-v** i bisætningen.

- I den anden gruppe svarer **v-pladsen** i hovedsætningen til **v-pladsen** i bisætningen:

- (5) Becker-Christensen (2010:82)
k	n	a	v		V	N	A
	F		v	n+a	V	N	A
- bisætning
hovedsætning

Prisen for at holde **v** konstant i hovedsætningen og i bisætningen er at både **n** og **a** så skal være på forskellige pladser. Hertil kommer den asymmetri at **n** og **a** er på to forskellige pladser i bisætningen, mens de deler en plads i hovedsætningen.

- I den tredje gruppe er både **n- og a-pladserne** de samme i hoved- og bisætningen:

- (6) Togeby (2003:98-102)
			k	n	a	v	V	N	A
k	F	v		n	a		V	N	A
- bisætning
hovedsætning

- (7) Hansen (1977:73)
K	k			n	a	v	V	N	A
K		F	v	n	a		V	N	A
- bisætning
hovedsætning

I (6) og (7) svarer **v** (det finitte verbum) i hovedsætningen ikke til **k** (den underordnende konjunktion) i bisætningen, selv om alle 12 eksempler der illustrerer det "totale" sætningsskema i Togeby (2003:102) enten har **v** tom og **k** udfyldt, eller **v** udfyldt og **k** tom (se også Vikner 2007:471-474).

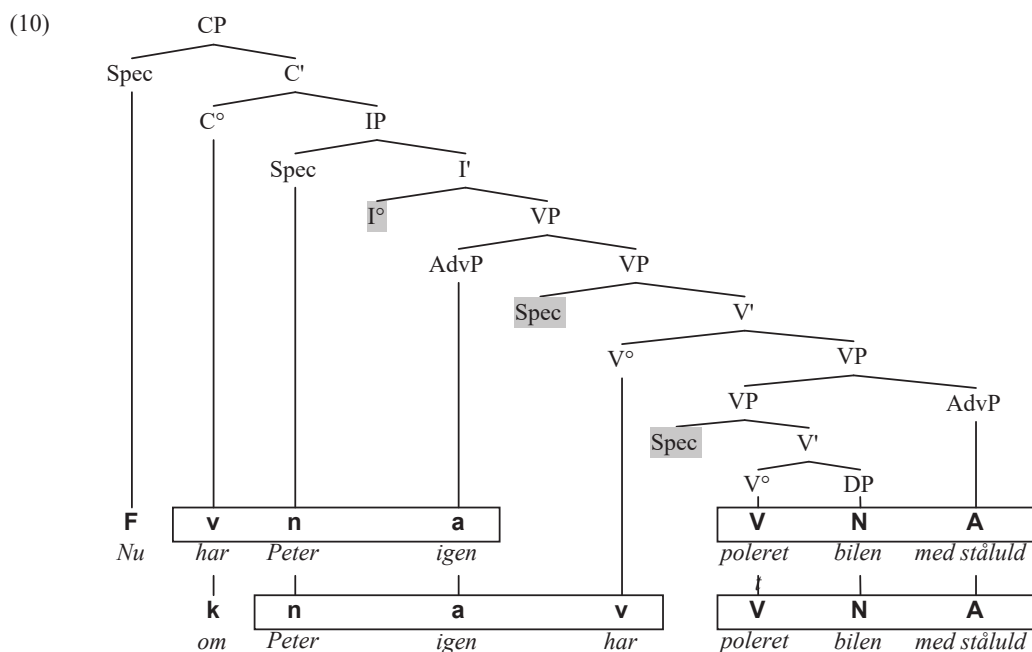
I de sidste to analyser i den tredje gruppe, (8) og (9), svarer **v** (det finitte verbum) i hovedsætningen til **k** (den underordnende konjunktion) i bisætningen. Forskellen er at i Jørgensen (2000:70) er der en plads (**k**) i bisætningen der svarer til to pladser (**F & v**) i hovedsætningen:

- (8) Jørgensen (2000:70)
	k	n	a	v	V	N	A	bisætning
F	v	n	a		V	N	A	hovedsætning
- (9) Platzack (1985:71, fn 5),
Heltoft (1986:108),
Hansen & Heltoft
(2011:328-330)
(F)	k	n	a	v	V	N	A	bisætning
F	v	n	a		V	N	A	hovedsætning

Det at man inden for både den generative forskning og den Diderichsen-baserede forskning har forsøgt at aflæde hovedsætningsanalysen og bisætningsanalysen fra en og samme analyse, viser at det ikke nødvendigvis er centralt at Diderichsen (1946) ikke relaterer de to sætningskemaer til hinanden. Dermed er denne forskel mellem de to tilgange formentlig heller ikke særlig central.

2.2 Antallet af pladser

Den generative analyse i (1)a indeholder to pladser mere end Diderichsen-analyserne i (1)b-c: VP-spec (søsteren til V') og I°. (1) gentages i (10) i lidt forenklet form.

VP-spec er subjektets basisposition, selvom subjektet altid flytter til IP-spec (søsteren til I') for at blive tilskrevet kasus (hvilket igen næsten altid er nominativ på dansk).

I° er aldrig udfyldt på dansk (og på engelsk udfyldes den kun af finitte hjælpeverber og det finitte hovedverbum *be*), hvorimod I° på islandsk og på fransk kan indeholde alle typer af finitte verber (se fx Vikner 1999).

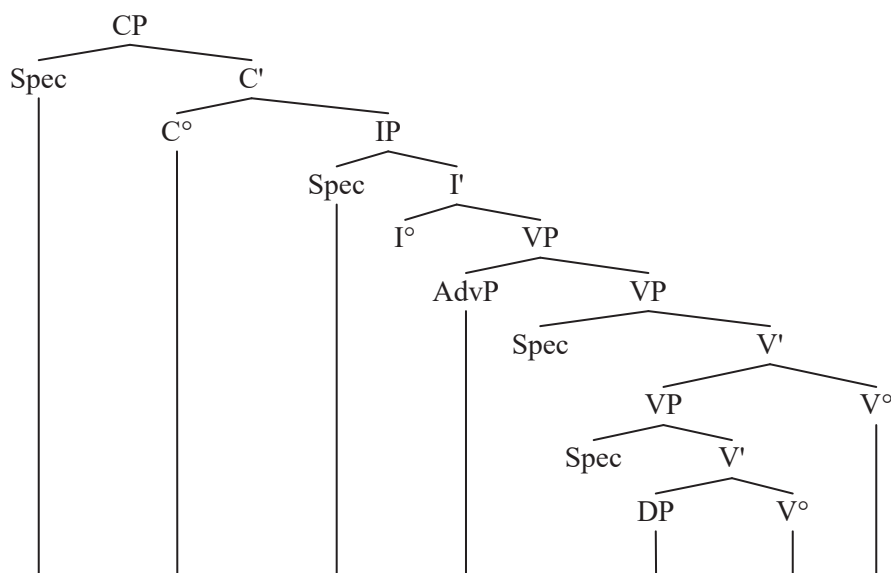
Den generative analyse kan således sige noget principielt om forskellene mellem forskellige (men beslægtede) sprog, hvorimod forskellige sprog simpelthen har brug for forskellige analyser set fra et Diderichsen-synspunkt – to strukturer (sætningsskemaer) for dansk/norsk/svensk, se (1)b-c/(10), to andre for gammeldansk/islandsk, se Diderichsen (1941:89), og en helt anden struktur fx for tysk, se (11) b-c nedenfor – uden at analysen giver nogen principiel forklaring på hvorfor dansk ikke følger den tyske struktur, eller hvorfor tysk ikke følger de danske strukturer.

Især det at den generative analyse siger noget principielt om strukturforskellene mellem dansk og islandsk er interessant, idet man dermed også siger noget om den historiske udvikling af dansk.

For flere detaljer og referencer angående feltanalysen af tysk, (11)b-c, se Wöllstein-Leisten et al. (1997:53-75) eller en nyere udgave af *Duden*-grammatikken (fx Eisenberg et al. 2006:879).

På den anden side har Diderichsens analyse(r) af dansk og også den tilsvarende af tysk i (11)b-c (i modsætning til den generative analyse) den fordel at de ikke indeholder nogen pladser som aldrig bliver udfyldt.

(11) a.

	Vorfeld	Linke Satzklammer	Mittelfeld			Rechte Satzklammer	Nachfeld
b.	Vielleicht Måske	hat har	Peter Peter	nie aldrig	ein Auto en bil	poliert. poleret	
c.		ob om	Peter Peter	nie aldrig	ein Auto en bil	poliert hat. poleret har	

<i>forfelt</i>	<i>venstre sætningsparentes</i>		<i>centralfelt</i>		<i>højre sætningsparentes</i>	<i>slutfelt</i>
----------------	---------------------------------	--	--------------------	--	-------------------------------	-----------------

2.3 Antallet af konstituer

Der er flere konstituer/bestanddele/underinddelinger i den generative analyse, (1)a, end der er i Diderichsen (1946), (1)b-c. Færre eller flere konstituer er selvfølgelig ikke godt eller dårligt i sig selv. Det centrale er for det første at alle de konstituer som man kan påvise eksistensen af, også repræsenteres som konstituer i analysen, og for det andet at de forskellige konstituer ikke strider mod hinanden.

Her skal det understreges at ikke kun den generative analyse men også Diderichsen (1946) er interesseret i konstituentstruktur, fx det at kunne teste om en række af ord udgør en konstituent eller ej. Dette fremgår tydeligt af Diderichsen (1946:163, 166), hvor det der dér kaldes ”fundamentprøven” (dvs. om en række af ord kan flytte til fundamentfeltet/CP-spec), bruges til at vise at *hjem til Ribe* udgør en konstituent i *Han rejste ikke hjem til Ribe*, hvorimod *hjem i går* ikke udgør en konstituent i *Han rejste ikke hjem i går*.

Jeg vil her anvende to slags argumenter for at betragte en række af ord som en konstituent: Den ovennævnte flytning til fundamentfeltet/CP-spec og substitution med et pronomen (her med efterfølgende flytning til fundamentfeltet/CP-spec). [] afgrænser den pågældende konstituent, og ___ viser hvor den er flyttet fra. Linjerne over (12) angiver først Diderichsens analyse (V ...) og dernæst den generative analyse (V° ...). Det kan således vises at en VP som **inkluderer** et finalt adverbial, er en konstituent (og den svarer til indholdsfeltet i Diderichsen (1946) forudsat at der kun er ét infi nit verbum):³

- (12) Da. [$\overbrace{\text{Kritisere}}^{\text{V}}_{\text{V}^\circ}$ $\overbrace{\text{regeringen}}^{\text{N}}_{\text{DP}}$ $\overbrace{\text{for åben mikrofon}}^{\text{A}}_{\text{PP}}$] ...
 ... ville departementschefen under ingen omstændigheder ____.

(V+N+A =
indholdsfeltet)
(V°+DP+PP = VP)

- (13) Da. [$\overbrace{\text{Bagtale}}^{\text{V}}_{\text{V}^\circ}$ $\overbrace{\text{folk}}^{\text{N}}_{\text{DP}}$ $\overbrace{\text{uden at lægge fingrene imellem}}^{\text{A}}_{\text{PP}}$], **det** kunne hun ____.

I den generative analyse er der et finalt adverbial adjungeret til en VP, hvilket betyder at der både er en VP der også indeholder det finale

³ Analysen i (12) er helt parallel til Diderichsens (1946:166) analyse af *Sende børnene hjem turde han ikke*.

adverbial (som det fremgår af (12) & (13) ovenfor), og en VP der ikke indeholder det finale adverbial (som det fremgår af (14) & (15) nedenfor). Sidstnævnte, en VP der ikke omfatter det finale adverbial, udgør ikke en konstituent i Diderichsens (1946) analyse, som derfor ikke umiddelbart forudsiger følgende data:

- (14) Da. [$\overbrace{\text{Lave}}^{\text{V}} \overbrace{\text{en anstændig lasagne}}^{\text{N DP}}$] kan jeg kun ___ [$\overbrace{\text{ved hjælp af en kokebog}}^{\text{A PP}}$].
- (15) Da. Det viser sig at Henrik kan [$\overbrace{\text{rette}}^{\text{V}} \overbrace{\text{eksamensopgaverne}}^{\text{N DP}}$] [$\overbrace{\text{i toget}}^{\text{A PP}}$], ...
 ... **det** kan jeg kun ___ ved mit skrivebord.

Jeg mener altså at (14) & (15) er problematiske for Diderichsens (1946) analyse på følgende måde: På den ene side opdeler analysen sætningen i bestemte bestanddele, inklusive (indholdet af) indholdsfeltet, dvs. *rette eksamensopgaverne i toget* i (15), og (indholdet af) de tre pladser **V**, dvs. *rette*, **N**, dvs. *eksamensopgaverne*, og **A**, dvs. *i toget*. På den anden side kan det ved hjælp af fl ytning til fundamentfeltet/CP-spec (den test som også anvendes i Diderichsen 1946:163) påvises at *rette eksamensopgaverne* udgør en konstituent, selvom den altså ikke er en af de bestanddele som Diderichsens (1946) analyse deler sætningen op i.

Lad os gå videre til et andet sæt eksempler, denne gang eksempler med mere end et infi nit verbum. Som vist fx i (1)a er der i den generative analyse en VP for hvert verbum, således at en sætning med tre verber også må indeholde tre VP'er, hvor to af dem så har et infi nit verbum som kerne. I sådan en sætning vil den række af ord der i den

generative analyse udgør den VP der har hovedverbet som kerne, ikke udgøre en konstituent i Diderichsen (1946), idet alle infi nitte verber her deler én plads, **V**.

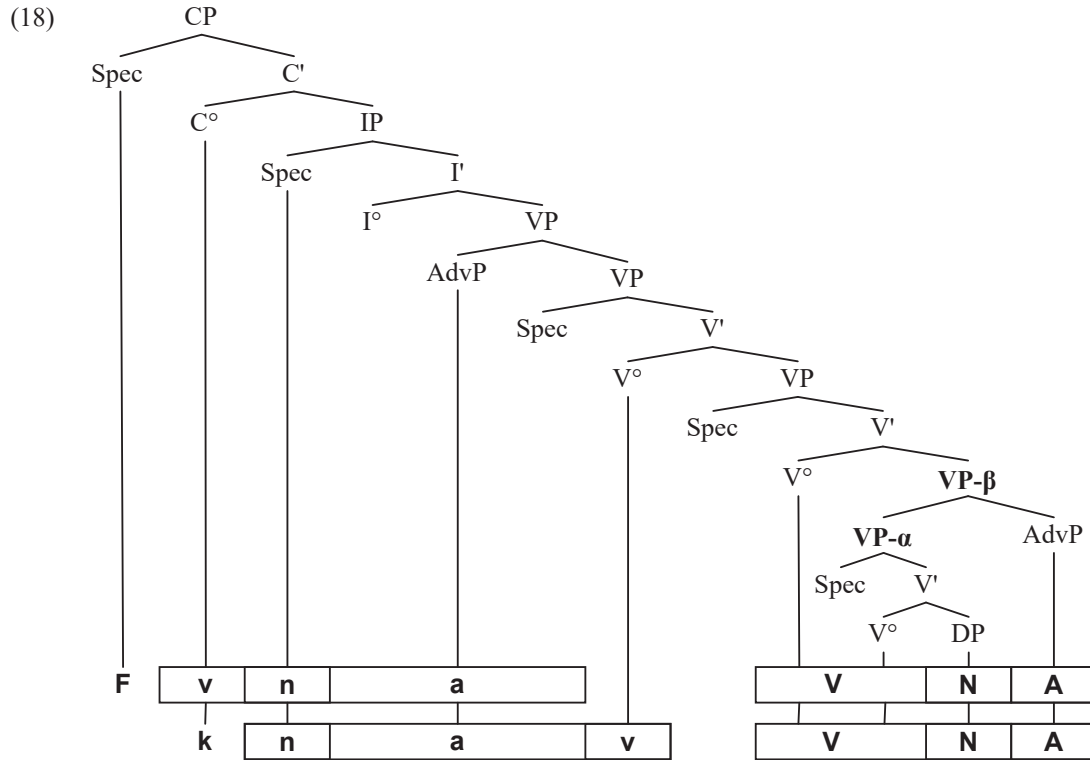
Det kan imidlertid vises at en sådan VP er en konstituent, idet den kan flyttes til fundamentfeltet/CP-spec, (16) & (19), og den kan substitueres af *det*, (17) & (20). Som i eksemplerne ovenfor er der også her to forskellige VP'er der er relevante: Den ene VP, som har hovedverbet som kerne, omfatter kun hovedverbet og dets objekt (**VP- α** i (18)), og den anden VP, som også har hovedverbet som kerne, omfatter ikke blot hovedverbet og dets objekt men også det fi nale adverbial (**VP- β** i (18)).

VP- α , som kun omfatter hovedverbet og objektet, kan flyttes, (16), og substitueres af *det*, (17), hvilket efter min mening udgør et problem for Diderichsens (1946) analyse: På den ene side opdeler denne analyse sætningen i bestemte bestanddele, inklusive (indholdet af) pladsen **V**, dvs. *kunnet lave* i (16). På den anden side kan det ved hjælp af flytning til fundamentfeltet/CP-spec påvises at *lave en anstændig lasagne* udgør en konstituent (den jeg kalder VP- α), selvom denne altså strider mod de bestanddele (pladser) som Diderichsens (1946) analyse deler sætningen op i.

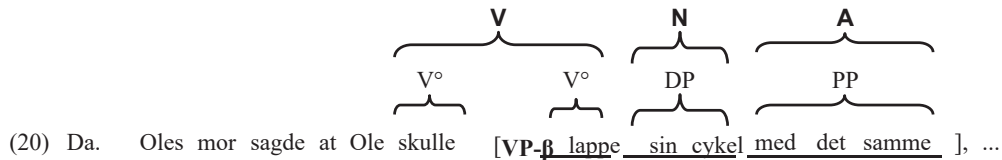
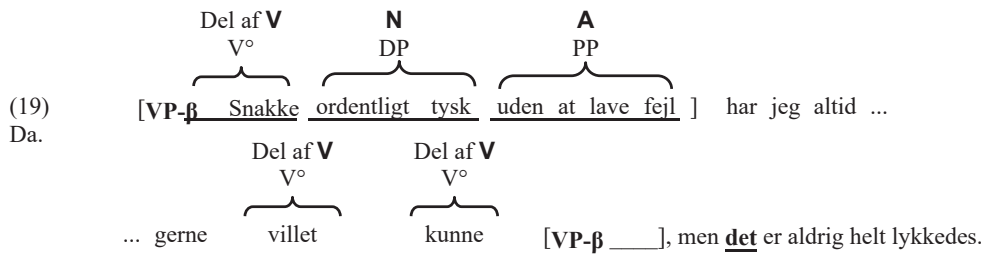
(16) Da. $\left[\begin{array}{c} \text{Del af } \mathbf{V} \\ \mathbf{V}^\circ \end{array} \right] \text{Lave} \left[\begin{array}{c} \mathbf{N} \\ \mathbf{DP} \end{array} \right] \text{en anstændig lasagne}] \text{ har jeg aldrig} \left[\begin{array}{c} \text{Del af } \mathbf{V} \\ \mathbf{V}^\circ \end{array} \right] \text{kunnet} \left[\mathbf{VP-}\alpha \text{ } ___ \right] \dots$

$\left[\begin{array}{c} \mathbf{A} \\ \mathbf{PP} \end{array} \right] \dots [\text{uden en kokebog ved hånden}] .$

(17) Da. Tina sagde at Egon skulle $\left[\begin{array}{c} \mathbf{V} \\ \mathbf{V}^\circ \end{array} \right] \text{åbne} \left[\begin{array}{c} \mathbf{N} \\ \mathbf{DP} \end{array} \right] \text{pengeskabet}] \text{ med en papirkniv} , \dots$
 ... men **det** sagde han at han kun kunne $\left[\mathbf{VP-}\alpha \text{ } ___ \right] \text{ med rigtigt værktøj} .$

Også VP-β (hovedverbum, objekt og fi nalt adverbial) kan både flyttes, (19), og substitueres af *det*, (19) & (20):

Som i (16)-(17) er de understregede rækker af ord i (19)-(20) klare tilfælde af modstridende grænser for bestanddele/konstituentter: På den ene side har Diderichsens (1946) analyse en bestanddel af sætningen som er pladsen **V**, som i (19) udgøres af *villet kunne snakke*, og på den anden side påvises det (ved hjælp af flytning til fundamentfeltet/CP-spec) at der er en bestanddel, nemlig den jeg her kalder VP- β , som i (19) udgøres af *snakke ordentlig tysk uden at lave fejl*. Det svarer efter min mening til den umulige situation hvor en bestemt torsdag er en del både af juni måned og af juli måned.

Selvom danske sætninger således opdeles i langt flere bestanddele i den generative analyse, (1)a, end i Diderichsens (1946) analyse, (1)b-c, er dette en fordel og ikke en ulempe, fordi det medfører at den generative analyses opdeling er kompatibel med langt flere af de konstituentter hvis eksistens kan påvises, end Diderichsens (1946) analyse er.⁴

På den ene side må det indrømmes at begge analyser indfører konstituentter som ikke umiddelbart ser ud til at kunne påvises ved hjælp af konstituenttests (fx C' i den generative analyse eller neksusfeltet i Diderichsen 1946). På den anden side har jeg ovenfor søgt at vise at de to analyser **ikke** står lige med hensyn til at kunne redegøre for de konstituentter som **kan** påvises ved hjælp af konstituenttests: Adskillige af de konstituentter hvis eksistens kan påvises, går på tværs af den opdeling af dansk sætningsstruktur som foretages i Diderichsens (1946) analyse. Derimod er der ingen konflikter mellem de konstituentter hvis eksistens kan påvises, og den opdeling af dansk sætningsstruktur som foretages i den generative analyse.

⁴ Helt parallelle argumenter bliver ofte fremført i forbindelse med den tyske feltanalyse, (11)b-c: Der findes nemlig konstituentter (også i (i) drejer det sig om en VP, *sein eigenes Auto polieren*) som består af en del af et felt og en del af et andet felt.

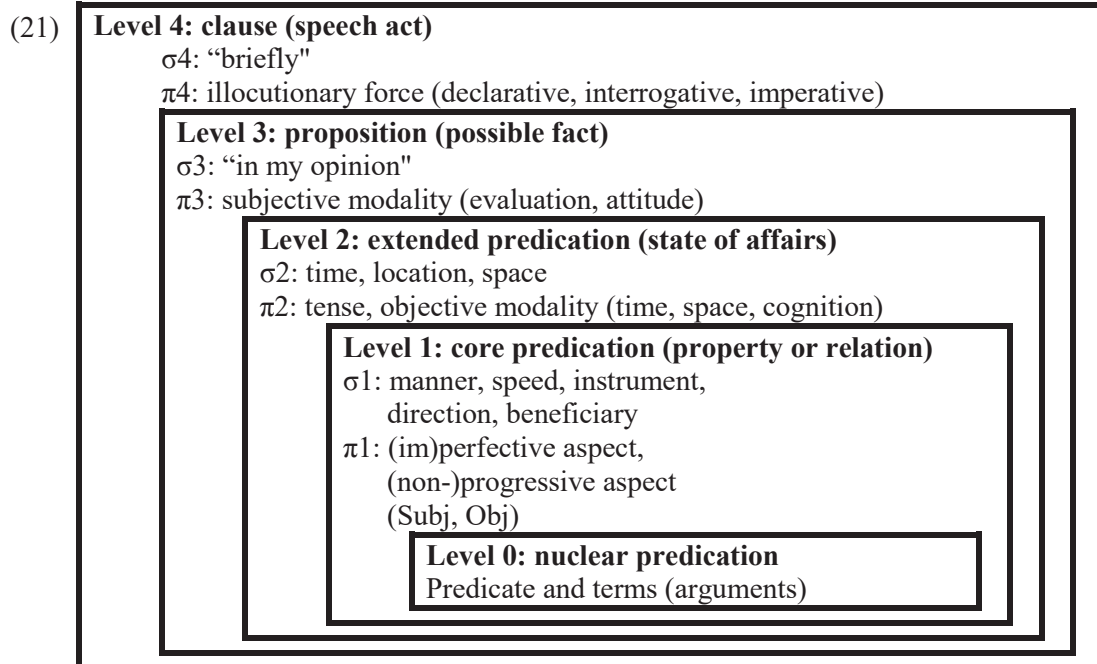
(i)	Vorfeld	Linke Satzklammer	Mittelfeld	Rechte Satzklammer	Nachfeld
	Sein eigenes Auto polieren <i>Sin egen bil polere</i>	wird <i>vil</i>	Peter wohl nie _____ <i>Peter vel aldrig</i>	_____ müssen. <i>skulle</i>	

3. Tre ligheder mellem de to tilgange

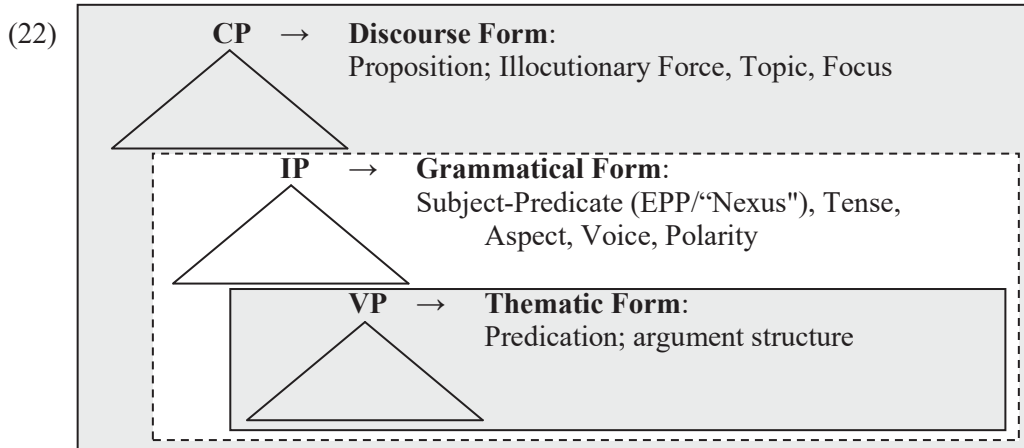
3.1 De tre overordnede felter i Diderichsen (1946) og hvad de svarer til

Det første eksempel på konvergens mellem de to analyser vedrører de tre overordnede felter i Diderichsen (1946) og hvad de svarer til i den generative analyse.

De centrale konstituenters på sætningsniveauet i den generative analyse, dvs. CP, IP og VP, kan nemlig ses som parallelle med de domæner der ofte antages i de analyser der bygger på Diderichsen (1946), se fx Togeby (2003:9, 327n), Harder (2005:106) og Hansen & Heltoft (2011:145-8). (21) viser en lagdelt sætningsstruktur fra Dik (1997:67, her taget fra Christensen 2005:51), hvor hvert niveau omfatter flere og flere af sætningens konstituenters, og hvor π står for ”grammatiske operatører” og σ for ”leksikalske satellitter” (fx adverbialer).

(22), som er fra Christensen (2005:30), viser at en parallel lagdelt struktur også findes i den generative analyse, se også fx Platzack (2010:84) og van Gelderen (2014:65).

Ved første øjekast kunne denne konvergens mellem funktionel grammatik og generativ syntaks se ud til ikke at inkludere Diderichsen (1946): Hvor hvert niveau i både (21) og (22) indeholder det næste niveau nedenunder, er felterne i Diderichsen (1946) separate konstituentter der ikke omfatter hinanden, Diderichsen (1946:161-162). Dette er dog nok ikke et problem, af de to følgende grunde.

En grund er at nogle af de analyser der bygger på Diderichsen (1946), antager at i hvert fald nogle af felterne er dele af andre felter. I Hansen & Heltoft (2011:329) er fx indholdsfeltet en del af kernefeltet. Noget tilsvarende gør sig gældende hos Tøgeby (2003:268) og Blom (2006:43), og faktisk også hos Diderichsen (1946:186), hvor parentesstrukturen ovenfor tabellen ser ud som følger:

(23) **Hovedsætning: k ($\begin{matrix} S \\ A \end{matrix} (v s a (V S A))$)**

Den anden grund er at selv om Diderichsens felter ikke omfatter andre felter, så er generaliseringerne parallelle i alle tre tilgange: Den generative opfattelse af hvad der sker på IP-niveauet (som også omfatter VP'en, (22)) og Diks (1997:67) opfattelse af hvad der sker på hans niveau 2 (som også omfatter niveau 1, (21)), er begge helt parallelle til Diderichsens opfattelse af hvad der sker i neksusfeltet, også selv om indholdsfeltet ikke er en del af neksusfeltet, se (1)b-c:

(24)

Fundamentfeltet	Orientering mod sætningens kontekst, diskursrelevante elementer
Neksusfeltet	Snitflade mellem kommunikation og indhold, fx polaritet, aspekt
Indholdsfeltet	Organisering af indholdet: aktanter, frie led

(baseret på Diderichsen 1941:35; Tøgeby 2003:50-51; Harder 2005)

Dette skyldes at Diderichsens (1946) neksusfelt omfatter de elementer i den generative analyse som er del af IP men ikke af VP, eller de elementer i Diks (1997:67) analyse som er del af niveau 2 men ikke af niveau 1.

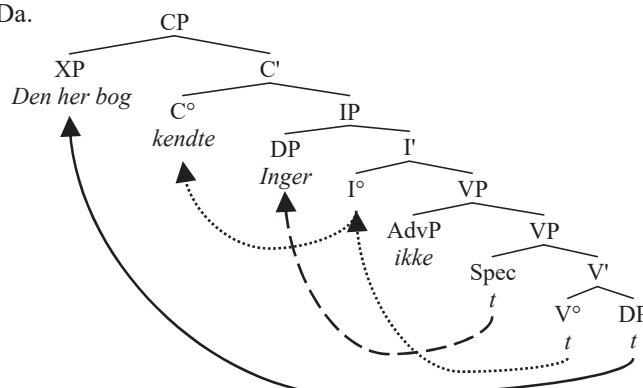
3.2 Topologi vs. syntaks

Den generative analyse kunne måske se ud til ikke at indeholde en distinktion der svarer til Diderichsens to niveauer ”topologi” og ”syntaks”, som Heltoft (1986:121) beskriver som følger: ”**topologisk analyse** (Hvor står hvilke konstituenten?) og **syntaktisk analyse** (Hvilke konstituenten kan en sætning bestå af og hvordan kan de kombineres?)”.

I den generative analyse vil både den ”topologiske analyse” og den ”syntaktiske analyse” være en del af syntaksen. Ikke desto mindre kan man foretage parallelle distinktioner ved hjælp af flytningsmekanismen. En flyttet konstituent efterlader et spor (mere end et hvis det flytter i flere skridt). Et eksempel som (25) bliver således analyseret som i (26):

(25) Da. Den her bog kendte Inger ikke

(26) Da.

Den her bog er i CP-spec (Diderichsens **topologi**: Det står i fundamentfeltet, **F**) og det har efterladt et spor på komplementspladsen til *kendte* (Diderichsens **syntaks**: Det er objektet for *kendte*).

Man kan derfor sige at Diderichsens distinktion mellem ”**topologi**” og ”**syntaks**” svarer til forskellen mellem udgangspositionen og landingspositionen i den generative analyse (dvs. til forskellen mellem D-struktur og S-struktur).

3.3 Flytninger og spor

Som vist i (26), kan konstituenten flytte rundt i sætningen i den generative analyse. Det er værd at understrege at det samme er tilfældet i Diderichsen (1946), som det fremgår af følgende diskussion af præpositionsstranding og ”pied piping” i Diderichsen (1946:228):
(27)

Man kan lægge Genstanden selv til Grund for Udsagnet (som "Genstandsfundament"), og Konjunktionalet bliver da adskilt fra Ledstammen og henstaar paa sin Plads i Indholdsfeltet: *Mig tænkte du vel ikke paa? | Hans sidste Digte er der ikke meget ved.* Eller man kan gaa ud fra en Situation og **flytter** da Konjunktionalet **med**: *I den lille By var der stort Røre.*

Hansen (1977:55) nævner ”opflytning til fundamentfeltet” og giver eksempler (1977:61, 75) med flyttede konstituenten hvor den ”normale placering” er vist med ”()”, svarende til et spor i den generative analyse):
(28)

- (28) Da. a. Vinden fører () med sig langt ud over havet en duft af hø og nyslåede enge.
b. Den bemærkning lod jeg bare som om jeg ikke havde hørt ().

Lundskær-Nielsen et al. (2010:597, 601) nævner også flytninger indenfor sætningen, og Jørgensen (2000:69) bruger betegnelsen ”fremrykning” både til fundamentfeltet og af det finitte verbum i hovedsætninger.

4. Konklusion

Mit mål med denne artikel⁵ var at illustrere både hvor meget den generative analyse og Diderichsen (1946) har til fælles og hvad præcist der skiller dem ad:

- ▶ en pseudo-forskel: de to sætningsskemaer vs. én generativ struktur (2.1),
- ▶ tre forskelle: C-command (note 2 & Vikner 2013),
antallet af pladser (2.2),
antallet af konstituentter (2.3),
- ▶ tre ligheder: de overordnede felter/CP-IP-VP (3.1),
topologi og syntaks (3.2),
og syntaktisk flytning (3.3).

Den mest slående forskel er nok at den generative analyse ikke er skræddersyet til dansk i modsætning til Diderichsen (1946), og derfor har den generative analyse brug for mere ”maskineri”. Til gengæld har den generative analyse således noget principielt at sige om forskellene mellem (beslægtede) sprog. Hertil kommer at adskillige af de konstituentter hvis eksistens kan påvises, som sagt strider mod den opdeling af dansk sætningsstruktur som foretages i Diderichsens (1946) analyse, hvorimod der ikke er nogen konflikter mellem de konstituentter hvis eksistens kan påvises, og den opdeling af dansk sætningsstruktur som foretages i den generative analyse.

Det er dog også værd at betone at der er mange ligheder eller parallelismer mellem tilgangene.

⁵ Tak til Ken Ramshøj Christensen, Eva Engels, Inger Schoonderbeek Hansen, Lars Heltoft, Henrik Jørgensen, Johannes Kizach, Stephan Müller, Ole Togeby, Carl Vikner, Johanna Wood og Bjarne Ørsnes, og til publikum ved *Third international workshop on Germanic languages*, Freie Universität Berlin, marts 2012, ved *Workshop on the Similarities and Differences between Clauses and Nominals*, Aarhus, december 2012, ved MUDS 15, Aarhus, oktober 2014, og ikke mindst til de studerende i mine kurser om komparativ syntaks. Denne forskning var en del af to forskningsprojekter ved Aarhus Universitet, finansieret af Forskningsrådet for Kultur og Kommunikation: *Objektspositioner – komparativ syntaks i et tværteoretisk perspektiv* og *Ligheder og forskelle mellem sætninger og nominalgrupper – sammenlignende syntaks på tværs af teoretiske tilgange*.

Konklusionen må være at alle syntaktikere burde være parat til at tage både de generative og de funktionelle tilgange alvorligt. Selvom tonen nogle gange kan være lidt polemisk, har de forskellige tilgange meget til fælles, hvilket også betyder at de kan lære noget af hinandens resultater og erkendelser.

Dette betyder bestemt ikke at man skal ignorere forskellene mellem tilgangene. I sidste ende vil de forskellige tilgange aldrig blive (helt) enige, og det er nok også fint nok, for som Popper (1994:93-94) siger:

Since the method of science is that of critical discussion, it is of great importance that the theories discussed should be tenaciously defended. For only in this way can we learn their real power. And only if criticism meets resistance can we learn the full force of a critical argument.

Litteratur

- Allan, Robin, Philip Holmes, & Tom Lundskær-Nielsen (1995) *Danish, a Comprehensive Grammar*. London: Routledge.
- Bache, Carl & Niels Davidsen-Nielsen (1997) *Mastering English Grammar*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Becker-Christensen, Christian (2010) *Dansk syntaks*. København: Samfundslitteratur.
- Bjerre, Tavs, Eva Engels, Henrik Jørgensen & Sten Vikner (2008) Points of convergence between functional and formal approaches to syntactic analysis. *Working Papers in Scandinavian Syntax* 82:131-166. <www.hum.au.dk/engelsk/engsv/papers/bjer08a.pdf>.
- Blom, Jonas (2006) *Feltanalyse og topologisk rektion*, upubliceret speciale, Syddansk Universitet, Odense.
- Christensen, Ken Ramshøj (2005), *Interfaces: Negation – Syntax – Brain*, upubliceret ph.d.-afhandling, Aarhus Universitet. <www.hum.au.dk/engelsk/engkr/Papers/krc-phd.pdf>.

Dansk sætningsstruktur – et generativt vs. et Diderichsen-perspektiv

- Den Danske Ordbog* (2003-5) København: Det danske Sprog og Litteraturselskab. <<http://ordnet.dk/ddo>>.
- Diderichsen, Paul (1941) *Sætningsbygningen i Skaanske Lov*. København: Munksgaard.
- Diderichsen, Paul (1946) *Elementær Dansk Grammatik*. København: Gyldendal, 3. udgave 1962, genoptrykt 1984.
- Diderichsen, Paul (1964) Sætningsleddene og deres stilling – tredivå år efter. *Danica, Studier i dansk sprog til Aage Hansen 3. september 1964*, genoptrykt som Diderichsen (1966:364-379).
- Diderichsen, Paul (1966) *Helhed og Struktur*. København: G.E.C. Gads Forlag.
- Dik, Simon C. (1997) *The Theory of Functional Grammar Part 1: The Structure of the Clause*. 2. udgave. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Drach, Erich (1937) *Grundgedanken der deutschen Satzlehre*. Frankfurt: Moritz Diesterweg.
- Eisenberg, Peter, Jörg Peters, Peter Gallmann, Cathrine Fabricius-Hansen, Damaris Nübling, Irmhild Barz, Thomas A. Fritz, Reinhard Fiehler (2006): *Grammatik der deutschen Gegenwartssprache, Duden vol. 4, 7*. udgave. Mannheim: Bibliographisches Institut.
- van Gelderen, Elly (2014) *Clause Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Givón, Talmy (2001) *Syntax, an introduction*. Volume 1. Amsterdam: Benjamins.
- Hansen, Erik (1977) *Dæmonernes Port, Støttmateriale til undervisningen i nydansk grammatik*. København: Hans Reitzel.
- Hansen, Erik & Lars Heltoft (2011) *Grammatik over det Danske Sprog*. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.
- Harder, Peter (2005) Lagdelt sætningsstruktur. *Dansk Funktionel Lingvistik – en helhedsforståelse af forholdet mellem sprogstruktur, sprogbrug og kognition*. Engberg-Pedersen et al.:101-111.
- Heltoft, Lars (1986) Topologi og syntaks. En revision af Paul Diderichsens sætningskema. *Sætningskemaet og dets stilling - 50 år efter, Nydanske Studier og Almen Kommunikationsteori, NyS 16/17*. Lars Heltoft & John E. Andersen (red.):105-130.
- Hengeveld, Kees & J. Lachlan Mackenzie (2008) *Functional discourse grammar: a typologically-based theory of language structure*. Oxford: Oxford University Press.
- Jørgensen, Henrik (2000) *Indføring i Dansk Syntaks*, Aarhus Universitet, <www.hum.au.dk/engelsk/engsv/papers/joer00b.pdf>.

- Lundskær-Nielsen, Tom & Philip Holmes (2010) *Danish, a Comprehensive Grammar*. London: Routledge.
- Matthiessen, Christian M. I. M., Kazuhiro Teruya & Marvin Lam (2010) *Key terms in systemic functional linguistics*. London: Continuum.
- Platzack, Christer (1985) A Survey of Generative Analyses of the Verb Second Phenomenon in Germanic. *Nordic Journal of Linguistics* 8.1:49-73.
- Platzack, Christer (2010) *Den fantastiska grammatiken*. Stockholm: Nordstedts.
- Popper, Karl (1994) *The Myth of the Framework*. London: Routledge.
- Preisler, Bent (1997) *Handbook of English Grammar on Functional Principles*, 2. udg. Aarhus: Aarhus University Press.
- Retskrivningsordbogen* (2012) 4. udgave. København: Dansk Sprognævn. <www.dsn.dk/ro>.
- Togebj, Ole (2003) *Fungerer denne sætning? – Funktionel dansk sproglære*. København: Gads Forlag.
- Vikner, Sten (1985) Parameters of Binder and of Binding Category in Danish. *Working Papers in Scandinavian Syntax* 23. <www.hum.au.dk/engelsk/engsv/papers/vikn85a.pdf>.
- Vikner, Sten (1999) V^o-til-I^o flytning og personfleksion i alle tempora. *Islenskt mál* 19:81-128. <www.hum.au.dk/engelsk/engsv/papers/vikn99b.pdf>.
- Vikner, Sten (2007) Teoretisk og komparativ syntaks. *Det bedre argument – Festskrift til Ole Togebj, 7. marts 2007*. Henrik Jørgensen & Peter Widell (red.). Aarhus: Wessel & Huitfeldt:469-480. <www.hum.au.dk/engelsk/engsv/papers/vikn07a.pdf>.
- Vikner, Sten (2013) C-kommando, koreference og negative polaritetselementer i dansk. *MUDS 14 – 14. møde om udforskningen af dansk sprog*. Inger Schoonderbeek Hansen, Tina Thode Hougaard & Peter Widell (red.). Aarhus Universitet:467-484. <www.hum.au.dk/engelsk/engsv/papers/vikn13a.pdf>.
- Wöllstein-Leisten, Angelika, Axel Heilmann, Peter Stepan & Sten Vikner (1997) *Deutsche Satzstruktur*. Tübingen: Stauffenburg.